

Төзүчедән

*Календарь, календарь,
Ел буге син патшабыз,
Көннәрне син санийсың,
Байрамнар китерәсең.
Без һич тә яши алмабыз
Синнән башка, календарь,
Шуңадыр син иң кирәкле,
Алыштыргысыз бүләктер.*

Моннан күп гасырлар элек үк календарь кешеләр өчен бик мөһим предмет булган. Календарьлар укучыларны аерым елларда билгеләненеп үтүчә бик мөһим вакыйгалар һәм даталар белән таныштыралар. Һәрдаим басылып чыккан календарьлар күп күләмдә хакыйкый мәгълүматлар, цитаталар, цифрлы белешмәләр, данлыклы һәм истәлекле даталарга кагылышлы олы тарихи вакыйгалар, үткәндәге һәм хәзерге танылган шәһесләрнең биографияләре белән бәйлә башка күп кенә мәгълүматларны үз эченә ала. Бүгенге көндә ул кешеләр өчен вакытны билгеләүдә төп ориентир булып кала бирә.

**РФ президенты Владимир Путин «Россия
Федерациясендә 2018 елны Игелек һәм
волонтерлар елы буларак үткәрү турында» гы
Указга кул куйды, 6 декабрьдән №583**

2018 – 2027 еллар

**РФ президенты В.В. Путинның «Россия
Федерациясендә балачак унъеллыгы турында
белдерү» Указы –2017 елның 29 маеннан №240**

**Татарстан Республикасы Президенты Р.Н.
Миннихановның «2018 елны Лев Толстой елы
итеп билгеләп үтү» турындагы Указы – 2017 елның
21 сентябрәнән № УП - 832**

2016 – 2025 еллар

*Берләшкән Милләтләр Оешмасының туклану
проблемалары буенча гамәлләр Унъеллыгы*

2015 – 2024 еллар

Африка шәхесләренең халыкара унъеллыгы

2014 - 2024 еллар

Бөтен кеше өчен тотрыклы энергетика эшчәнлеге

2013 – 2022 еллар

Мәдәниятләрне якынайту халыкара унъеллыгы

2011 – 2020 еллар

*«2011 – 2020 еллардагы инфор­мацион жәмгыять» дәүләт
программасының подпрограммасы*

2011 – 2020 еллар

*Колониализмны юкка чыгару буенча өченче халыкара
унъеллыгы*

*Берләштерелгән Милләтләр Оешмасының
биокүптөрлелеге унъеллыгы*

*Юл хәрәкәте куркынычсызлыгын тәэмин итү буенча
чаралар унъеллыгы*

2010 – 2020 еллар

*Сахра һәм сахраларны бетерүгә каршы көрәшкә
багышланган I, II Берләштерелгән Оешманың унъеллыгы*

Халыкара атналар

1 – 7 февраль

*Бөтендөнья гармонияле конфессияара мөнәсәбәтләр
атнасы*

21 – 27 март

*Расачылык һәм расачыл дискриминациягә каршы көрәшүче
халыклар бердәмлеге атнасы*

19 – 23 апрель

Туфракның глобаль атнасы

23 – 29 апрель

БМО юл хәрәкәте куркынычсызлыгы глобаль атнасы

24 – 30 апрель

Бөтендөнья иммунизация атнасы

25 – 31 май

Үзидарәсез территория халыклары бердәмлеге атнасы

4 – 10 октябрь

Бөтендөнъя космос атнасы

22 -30 октябрь

Коралсызландыру атнасы

6 – 12 ноябрь (11 ноябрьгә туры килү атнасы)

Халыкара фән һәм дөнъя атнасы

2018 – 2028 еллар БМО кысаларында «Тотрыклы үсеш өчен су» хәрәкәтенең халыкара унъеллыгы дип игълан ителде.

2018 ел - Көнчыгыш йолдызнамәсе буенча Сары Жир Эте
елы

Елның иң көтелгән вакыйгалары арасында аерып күрсәтергә кирәк:

ФИФА футболы буенча **21-нче дөнъя Чемпионаты**, финал өлеше Россиядә **14 июньнән 15 июльгә** кадәр узачак.

18 март сайлаулар, Россия Федерациясе президенты

2018 елда Россияда тантаналы рәвештә Сталинград сугышында җиңүнең 75 еллыгы билгеләп үтелә

2018 елның февралендә 23 нче кышкы Олимпия уеннары башлана

29 апрель – Александр II тууына 200 ел (1855 – 1881 елларда Россия императоры)

Августта Өченче җәйге яшүсмерләр Олимпия уеннары булачак

2018 елдагы юбиляр китаплар

Әхләкый-христъян эчтәлегендәге борынгы рус мәкаләләр жыелмаларының берсе булган «Кульязма жыентык»жа (1073) 945 ел.

Джованни Бокаччо «Декамерон» (1353) – 665 ел.

Николло Макиавеллиның «Падишаһ» трактатына (1513) 505 ел.

Франсуа Рабле «Гаргантюа и Пантагрюэль» (1533) – 485 ел.

Уильям Шекспир «Кирене буйсындыру» (1593) – 425 ел.

М. Ломоносов 280 ел элек «Белем үрнәге»ныязган. «Алдагы сыеклыкның хәрәкәтенә бәйле рәвештә, каты жисемнәрнең сыекка әйләнүе турында» (1738)

И.В. Гёте «Фауст» (1808) – 210 ел.

Джейн Остин «Горурлык һәм ялгыш фикер» (1813) – 205 ел.

Джордж Байрон «Чайльд-Гарольдның хажга баруы» (1818) – 200 ел

Вальтер Скоттның «Роб-Рой» дип исемлэнгэн тарихи романына (1818) 200 ел

195 ел элек Джеймс Фенимор Куперның «Пионерлар» романы дөнья күргэн (1823).

Вальтер Скотт «Квентин Дорвард» (1823) –195 ел.

А.С.Пушкин «Полтава» (1828) – 190 ел.

185 ел элек В.Ф. Одоевскийның «Чуар әкиятләр» жыентыгы дөнья күргэн (1833).

Оноре де Бальзак «Евгения Гранде» (1833) – 185 ел.

А.С.Пушкин «Бакыр жайдак» (1833) – 185 ел.

Чарльз Диккенс «Оливер Твист мажаралары» (1838) – 180 ел.

Г.Х. Андерсен «Нык аккургаш солдат» (1838) – 180 ел.

М.Ю. Лермонтов «Патша Иван Васильевич, яшь опричник һәм кыю сәүдәгәр Калашников турында жыр» (1838) -180 ел.

Жорж Санд «Консуэло» (1843) – 175 ел.

Эдгар По «Алтын коңгыз» (1843) – 175 ел.

Уильям Теккерей «Дан ярату ярминкәсе» (1848) – 170 ел.

Чарльз Диккенс «Домби һәм ул» (1848)

Ф.М. Достоевский «Ак төннәр» (1848) – 170 ел.

Майн Рид «Оцеола, семиноллар юлбашчысы» (1858) – 160 ел.

С.Т. Аксаков «Алсу чәчәк» (1858) – 160 ел.

С.Т. Аксаковның «Багров-оныкның балачак еллары» автобиографик китабы»на (1858) 160 ел.

И.С. Тургенев «Ася» (1858) – 160 ел.

А.К. Толстой «Князь Серебряный» (1863) – 155 ел.

Н.А. Некрасовның «Кызыл борынлы суык» (1863) поэмасы ижат ителүгә 155 ел.

155 ел элек В.И. Дальның «Тере, бөек рус теленен аңлатмалы сүзлеге» (1863) басыла башлаган.

Ф.М. Достоевский «Идиот» (1868) – 150 ел.

Жюль Верн «Капитан Грант балалары» (1868) – 150 ел.

Н.С.Лесков «Сокландыргыч илгизәр» (1873) – 145 ел.

- Н.А. Некрасов «Рус хатын-кызлары» (1873) – 145 ел.
- Жюль Верн «Унбишь яшьлек капитан» (1878) – 140 ел.
- Гектор Мало «Гаиләсез» (1878) – 140 ел.
- Д.В. Григорович «Гуттаперчалы малай» (1883) – 135 ел.
- Роберт Стивенсон «Хәзинәләр утравы» (1883) – 135 ел.
- Генри Райдер Хаггард «Монтесуманың кызы» (1893) – 125 ел.
- Герберт Уэллс «Галәм сугышы» (1898) – 120 ел.
- А.Н. Чеховның «Савыт эчендәге кеше», «Крыжовник», «Мәхәббәт турында», «Ионыч» (1898) хикәяләренә 120 ел.
- Л.Н.Толстой «Балдан соң» (1903) – 115 ел.
- А.Н. Чехов «Чия бакчасы » (1903) – 115 ел.
- Франсуа Анатоль Тибо «Пингвиннар утравы» (1908) – 110 ел.
- А.И. Куприн «Суламифь» (1908) – 110 ел.
- М. Метерлинка «Зәңгәр кош» (1908) – 110 ел.
- М.Горький «Балачак» (1913) – 105 ел.

- В. В. Маяковский «Мистерия - буфф» (1918) – 100 ел.
- А.А. Блокның «Унике» (1918) поэмасына 100 ел.
- Л.Н. Толстой «Аэлита» (1923) – 95 ел.
- К.И. Чуковский «Юындыр» (1923) – 95 ел.
- В.А. Арсеньев «ДерсуУзала» (1923) романына – 95 ел.
- А.С. Гринның «Ал жылкэн»(1923) повестена – 95 ел.
- Бертольда Брехта «Өчтиенлек опера» (1928) пьесасына 90 ел.
- А.С. Грин «Дулкыннар буйлап йогерүче» (1928) повестена 90 ел.
- И. Ильф и Е. Петров «Унике урындык» (1928) – 90 ел.
- А.Р. Беляевның «Кеше - амфибия» (1928) романына 90 ел.
- В.В. Бианканың «Урман гәжите» (1928) жыентыгына 90 ел.
- 90 ел элек Ю.К.Олешаның «Өч юан кеше» (1928) әкиятен дөнъя күрә.
- К.И. Чуковскийның «Кечкенә балалар» (алдагы басмаларда - «икедән бишкә кадәр»)

(1928) жыентыгына 90 ел.

В. Маяковскийның «Кем булырга?» (1928) шигыре язылуға 90 ел.

И.С. Шмелёвның «Әфәнделәренң жәе» (1933) автобиографик романына 85 ел.

В.Я. Шишковның «Хәсрәт дәрьясы» (1933) романына 85 ел.

85 ел элек «Пионер хакыйкәте»ндә А.Гайдарның «Сугыш сере турында әкият» (1933) нәшер ителгән.

А.С. Макаренконың «Каланчадагы байрақлар» (1938) повестының беренче бүлеге нәшер ителүгә 80 ел.

Э.М. Ремаркның «Өч иптәш» (1938) романы дөнья күрүгә 80 ел.

Е.И. Чарушинның «Никита һәм аның дуслары» (1938) китабы басылуға 80 ел.

Ибрагим Гази (Ибрагим Зарифуллович Мингазиев) «Катя Сорокина» (1938) – 80 ел.

Антуана де Сент – Экзюпериның «Кечкенә принц» (1943) повестына 75 ел.

75 ел элек Герман Гессеның «Сэйлэн уены» (1943) роман-утопиясе нәшер ителгән.

75 ел элек М.М. Пришвинның «Урман тамчысы» (1943) китабы дөнья күргән.

75 ел элек Томас Манн «Иосиф һәм аның агалары» (1943) романының эшен тәмамлай.

Ю.Н. Тыняновның «Пушкин» (1943) романы язылуға 75 ел.

70 ел элек А.Н.Рыбаковның «Кортик» (1948) романы нәшер ителгән.

70 ел элек Е.Л.Шварцның «Югалган вакыт турында әкият» (1948) нәшер ителгән.

Л.Ф. Исхановой «Көмеш елга» (1948) повестена 70 ел.

Рей Брэдбериның «Фаренгейт буенча 451 градус» антиутопик романына 65 ел.

И.Г.Юзеевның «Яшәү жиңә» (1953) поэмасына 65 ел.

А. Солженицынның «Даирәдә беренче» (1958) романының эше төгәлләнүгә 60 ел.

Д.Л. Андреевның «Галәм гөлчәчәге» (1958) китабы өстендә эш төгәлләнүгә 60 ел.

Габриэль Гарсий Маркесның «Полковникка берәү дә язмый» (1958) повестена 60 ел.

Н. Носовның «Белмәмешнең Кояшлыга сәяхәте» (1958) әкияте нәшер ителүгә 60 ел.

Зәки Шәрәфетдин улы Нуретдиновның «Ел буге яз» (1958) шигырьләр җыентыгына 60 ел.

А.С. Ивановның «Күлэгәләр төш вакытында югала» (1963) романына 55 ел.

55 ел элек А.Т. Твардовскийның «Төркин теге дөньяда» (1963) поэмасы нәшер ителгән.

55 ел элек Астрид Линдгранның «Лённебергтан Эмиль» (1963) циклынан беренче әсәр нәшер ителгән.

Шәрәф Хасиятулла улы Мөдәрриснең «Дуслар күңеле» (1963) әсәренә 55 ел.

Шәрәф Хасиятулла улы Мөдәррисов «Йолдыз атыла» (1963) әсәренә 55 ел.

Л.Ф.Исханованың «Космонавтлар урамы» (1963) хикәяләренә 55 ел.

Файзуллина Марзия Низамовнаның «Чәчәкле сәгатьләр» (1963) китабы (шигырьләр) чыгуға 55 ел.

Артур Хейли «Аэропорт» (1968) романына 50 ел.

50 ел элек Астрид Линдгранның «Сабый һәм Карлсон» (1968) трилогиясенә соңгысы чыккан.

Фаттахова Нурихан Садрильмановичның «Модир Сажидә» (1968) әсәренә 50 ел.

Б. Васильевның «Аккошларга атмагыз» (1973) повестена 45 ел.

45 ел элек АКШта А.И.Солженицынның «Архипелаг ГУЛАГ» (1973) нәшер ителгән.

Гилязов Аяз Мирсаидовичның «Диләрә» (1973) романына 45 ел.

Гилязов Аяз Мирсаидовичның «Кызлар хаты» (1973) повестена 45 ел.

Л.Ф. Исхановой «Тынгысызлар: повестьлар» (1973) әсәренә 45 ел.

Шамил Жиһангирович (Зиганшевич) Рәкыйповның «Таңнар һаман матурмы?» (1973) повестена 45 ел.

Заки Шарафутдинович Нурутдиновның (1973) «Күңелле китап» дигән исемләнгән халыклар фольклоры жыйнагына 45 ел.

А.Л. Бартоның «Уйла, уйла!» (1978) жыйнагына 40 ел.

Шамиль Жигангирович (Зиганшевич) Ракиповның «Йолдызлы төннәр» (1983) роман-дилогиясенә 35 ел.

35 ел элек Р.С.Мухамадиевның «Беренче умырзая» (1983) повесте чыккан.

35 ел элек Л.Ф.Исхановның «Наил, Фаил һәм башкалар» (1983) повесте чыккан.

М.З. Юнусовның «Шәмдәлләрдә генә утлар яна» (1983) әсәренә 35 ел.

35 ел элек В.П.Крапивинның «Сары аланда күгәрчен оясы» (1983) циклынан беренче китабы дөнья күргән.

Р.С. Хафизовның «Курай-Малай һәм Талсылу кыйссасы» (1983) әкият-повестенә 35 ел.

25 ел элек В.Пелевинның «Бөжәкләр торышы» (1993) романы дөнья күргән.

25 ел элек Туфан Абдуллович Миннуллинның «Хушыгыз» (1993) повесте дөнья күргән.

20 ел элек Б.Акунинның «Эзтабар Эраст Фандорин», «Төрөк гамбиты», «Азазель» һ. б. (1998) повестьлары дөнья күргән.

Л.Улицкийның «Ихластан сезнең шурик» (2003) романы дөнья күргәнгә 15 ел.

Л.Ф.Исханованың «Шомырт чәчәкләре ак кына» (2003) хикәяләр китабына 15 ел.

Л.Ф. Исханованың «Кемгәсөйлимсерләремне?» хикәяләр, повестьлар (2003) китабына 15 ел.

Р.С. Мөхәммәдиевның «Алланың кашка тәкәсе» (2003) романына 15 ел.

2018 елдагы язучы – юбилярлар

ГЫЙНВАР

3 гыйнвар «Яңа эшкә билгеләнү» романын язган рус совет язучысы А.А. Бекның (03.01.1903 – 2.11.1972) тууына 115 ел.

3 гыйнвар Татар шагыйре һәм драматургы Илдар Гафурович Юзеевның (3.01.1933 – 21.12.2004) тууына 115 ел. Татарстанның халык шагыйре, шигырь- жырлар ижат итүче.

3 гыйнвар Язучы, РСФСРның атказанган мәдәният хезмәткәре, СССР язучылар берлеге әгъзасы Шамил Бикчуринның тууына 90 ел.

13 гыйнвар Фәтхи Бурнашның (Фәтхелислам Закирович Борнашев) (1898-1942) тууына 120 ел.

Татар совет драматургы, шагыйрь һәм прозаик, публицист, тәржемәче, театр эшлеклесе.

13 гыйнвар татар шагыйрәсе, драматург, мөхәррир, публицист, музыка белгече Гөлшат Зәйнәшеваның (1928-2005) тууына 90 ел.

16 гыйнвар Татарларның күренекле дин эшлеклесе һәм мәгърифәтче – Ш. Мәржәнинең (16.01.1818 – 18.04.1889) тууына 200 ел. Шиһабетдин Мәржәни шулай ук этнограф, археограф, шәрыкчы һәм мөгаллим буларак та билгеле.

17 гыйнвар Татарстанның халык язучысы, әдип, драматург – Гыйләжев Аяз Мирсәетовичның (17.01.1928 – 13.03.2002) тууына 90 ел.

19 гыйнвар Александр Серафимович Поповның (19.01.1863 – 19.01.1949) тууына 155 ел.

Совет чоры вәкиле, Гражданнар сугышы турындагы «Тимер ташкын» дип исемләнгән атаклы повесть авторы.

22 гыйнвар Романтик инглиз шагыйре Лорд Джордж Гордон Байронның (22.01.1788 – 19.04.1824) тууына 230 ел.

22 гыйнвар Рус совет язучысы П.Л.Проскуринның (22.01.1928 – 26.10.2001) тууына 90 ел.

23 гыйнвар Күренекле француз әдибе Стендальның (Мари – Анри Бейль) (23.01.1783 – 23.03.1842) тууына 235 ел.

24 гыйнвар Әдәбият белгече, язучы, Пушкин һәм Достоевский турында «ЖЗЛ» сериясендә китаплар язган Леонид Петрович Гроссманның (24.01.1888 – 15.12.1965) тууына 130 ел.

25 гыйнвар шагыйрь, музыкант, актер В.Высоцкийның (25.01.1938 – 25.07.1980) тууына 80 ел.

26 гыйнвар татар балалар язучысы Әминә Әхмәт кызы Бикчәнтәеваның (1913–1986) тууына 105 ел.

26 гыйнвар америка фантаст-язучысы Филипп Хосе Фармерның (26.01.1918 – 25.02.2009) тууына 100 ел.

ФЕВРАЛЬ

3 февраль татар әдәбияты классигы, Татарстанның халык язучысы, ТРның Г. Тукай исемендәге дәүләт премиясе лауреаты, күпсанлы хикәяләр, повестьлар , романнар авторы Фатих Хөсниниң (1908-1996) тууына 110 ел.

4 февраль язучы, прозаик, публицист, М.М. Пришвинның (4.02.1873 – 16.01.1954) тууына 145 ел. Ул төньяк табигате турында күп язган.

8 февраль сәяхәтче, француз язучысы Жюль Вернның (08.02.1828 – 24.03.1905) тууына 190 ел.

9 февраль татар шагыйре, әдип, драматург Фәнис Гатаулла улы Яруллинның (9.02.1938 – 9.12.2011) тууына 80 ел.

10 февраль совет язучысы, сценарист Г. Вайнерның (10.02.1938 – 11.06.2009) тууына 80 ел.

22 февраль язучы, публицист, XX гасырда яңарыш кичергән татар әдәбиятына нигез салучыларның берсе булган Гаяз Исхакыйның (1878-1954) тууына 140 ел.

22 февраль Россия совет журналисты, язучы, СССРдагы самиздат, Андрей Белов премиясенә нигез салучыларның берсе булган Борис Иванович Ивановның (25.02.1928 – 5.02.2015) тууына 90 ел.

26 февраль Американың фантаст-язучысы, автобиограф, сценарист, әдәби тәнкыйтьче Теодор Старджонның (26.02.1918 – 08.05.1985) тууына 100 ел. Ул «Йолдызлы юл» сериалына берничә сценарий язган.

МАРТ

1 март символист - шагыйрь, эдип, драматург Ф. Сологубның (Ф.К. Тетерников)(01.03.1863 – 05.12.1927) тууына 155 ел.

3 март татар шагыйре Нәжип Мадьяровның (1928-2002) тууына 90 ел.

5 март рус шагыйре, тәржемәче, филолог В.К. Третьяковскийның (05.03.1703 – 17.08.1769) тууына 305 ел.

13 март язучы, шагыйрь, мәсәлче С. Михалковның (13.03.1913 – 27.08.2009) тууына 105 ел.

16 март рус совет язучысы һәм фольклорчы, мөхәррир һәм әдәбият белгече Т.Габбеның (16.03.1903 – 02.03.1960) тууына 115 ел.

17 март рус совет журналисты, эдип Б. Полевойның (Кампов) (17.03.1908–12.07.1981) тууына 110 ел.

26 март Рабит Батуллага (1938) 80 яшь. Жәмәгать эшлеклесе, театр режиссеры, мөгаллим, язучы, драматург, публицист һәм сатирачы. ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе (1985). Татарстанның язучылар берлеге әгъзасы.

2008 елда Татарстан Республикасы Президенты М. Ш. Шаймиев Указы белән Роберт Мухлисович Батуллин «Татарстан Республикасының халык язучысы» дигән мактаулы исем алды.

27 март рус совет прозаигы, «Кеше анасы» повесты авторы Виталий Александрович Закруткинның (27.03.1908 – 09.10.1984) тууына 110 ел.

28 март язучы һәм драматург Максим Горькийның (28.03.1868 – 18.06.1936) тууына 150 ел.

30 март Константин Михайлович Станюковичның (30.03.1843 – 20.05.1903) тууына 175 ел. Сугыш диңгезчеләре турында кызыклы хикәяләр язган.

АПРЕЛЬ

4 апрель инглиз язучысы, мажаралы романнар һәм бер өлеше «Капитан Майн Рид» псевдонимы астында нәшер ителгән балаларга багышланган әсәрләр авторы Томас Майн Ридның (04.04.1818 – 22.10.1883) тууына 200 ел.

11 апрель Козьма Петрович Прутковның (11.04.1803 – 13.01.1863), тууына 215 ел. А Толстой һәм сатирик

хикәяләр авторлары абыйлы-энеле Жемчужниковлар белән бер псевдоним астында эшлэгәннәр.

13 апрель   рус совет язучысы, публицист Д. Бедныйның (Ефим Алексеевич Придворов) (13.04.1883 – 25.05.1945) тууына 135 ел.

15 апрель   Америка   әдибе   Генри   Джеймсның (15.04.1843 – 28.02.1916) тууына 175 ел.

16 апрель   журналист, язучы А.Гессенның (16.04.1878 – 12.03.1976) тууына 140 ел.

22 апрель   рус совет язучы – фантасты Иван Ефремовның (22.04.1908 – 05.10.1972) тууына 110 ел.

23 апрель   үзенең тарихи романнары («Каһәр суккан корольләр» сериясе) белән дан казанган күренекле француз язучысы Морис Дрюонның (23.04.1918 – 14.04.2009) 100 еллыгы.

26 апрель   Евгений   Михайлович   Феокистовның (26.04.1828–28.06.1898) тууына 190 ел. Язучы-әдип, Н. Некрасовның «Замандаш»ында эшлэгән журналист.

МАЙ

5 май Зариф Башириның (1888-1962) тууына 130 ел. Язучы, шагыйрь, эдип, тәржемәче, журналист, укытучы-мәгърифәтче, СССРның язучылар берлеге әгъзасы, пролетар язучылар Ширкәте әгъзасы.

10 май татар язучысы Гариф Закирович Галиевның (1903-1985) тууына 115 ел.

26 май эдип, драматург, жырчы, « Людмила Петрушевскийның кабаресы» музыкаль проектының авторы Людмила Стефановна Петрушевскаяның (26.05.1938) тууына 80 ел.

31 май татар шагыйре, ТАССРының атказанган мәдәният хезмәткәре, РСФСРның атказанган мәдәният хезмәткәре, 1941 – 1945 елларда Бөек Ватан сугышында катнашучы Мөхәммәд Садриның (1913-1999) тууына 105 ел.

ИЮНЬ

18 июнь нәшир, Л. Толстой, И. Забелинның әсәрләре бастырылган «Балалар ялы» журналы язучысы Владимир

Константинович Истоминның (18.06.1848 – 12.11.1914) тууына 170 ел.

21 июнь рус совет язучысы Ф.Гладковның (21.06.1883 – 20.12.1958) тууына 135 ел.

22 июнь немец әдибе Эрих Мари Ремаркның (22.06.1898 – 25.09.1970) тууына 120 ел.

23 июнь Алексей Николаевич Варламовның (23.06.1963) тууына 55 ел. Проза әсәрләре һәм публицистика, хикәяләр, повестьлар, романнар яза, Россияның XX гасыр әдәбиятын өйрәнә.

25 июнь язучы, публицист Джордж Оруэлланың (25.06.1903 – 21.01.1950) тууына 115 ел.

30 июнь шагыйрь, рәссам Морис Сандның (30.06.1823 – 4.09.1889) тууына 195 ел.

ИЮЛЬ

3 июль немец язучысы Франц Кафканың (03.07.1883 – 03.06.1924) тууына 135 ел.

12 июль философ-материалист, язучы Н.Г. Чернышевскийның (12.07.1828 – 29.10.1828) тууына 190 ел.

12 июль рус язучысы, драматург С.С. Юшкевичның (12.07.1868) тууына 150 ел.

13 июль рус совет язучысы, тарихи һәм сугыш-диңгез темасына язылган күпсанлы совет әсәрләре авторы Валентин Саввич Пикульеның (13.07.1928 – 16.07.1990) тууына 90 ел.

14 июль рус шагыйре, жәмәгать эшлеклесе Г.Р. Державинның (14.07.1743 – 20.07.1816) тууына 275 ел.

14 июль татар шагыйре, әдип, тәржемәче, Татарстанның атказанган мәдәният хезмәткәре, Татарстанның Г. Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Марс Садриевич Шабаевның (1933–2008) тууына 85 ел.

15 июль Борис Леонтьевич Горбатовның (15.07.1908 – 20.01.1954) тууына 110 ел. Совет әдипләре плеядасына бәйле, сценарийләр, романнар, очерклар, хикәяләр, повестьлар язган.

20 июль әдәбият белгече, язучы, филология фәннәре докторы, Татарстанның фәннәр Академиясе әгъза-хәбәрчесе, Татарстанның танылган фән эшлеклесе Тәлгать Нәбиевич Галиуллинның (1938) тууына 80 ел.

21 июль совет һәм Россия язучы-сатирачысы, драматург, Россиянең язучылар берлеге әгъзасы Михаил Задорновның (21.07.1948 – 10.11.2017) тууына 70 ел.

24 июль Василий Иванович Лебедев-Кумачның (24.07.1898 – 20.02.1949) тууына 120 ел. Аның шигырьләре көйгә салынган. Ул «Изге сугыш» шигыре һәм совет кинофильмнары жырлары авторы.

27 июль язучы, Германия шагыйре Ганс Гофманның (27.07.1848 – 11.07.1909) тууына 170 ел.

27 июль рус язучысы, публицист В.Г. Короленконың (27.07.1853 – 25.12.1921) тууына 165 ел.

30 июль инглиз шагыйрәсе һәм язучысы Эмилия Бронтеның (30.07.1818 – 19.12.1848) тууына 200 ел.

АВГУСТ

1 август совет һәм Россия шагыйре, журналист, сәясәт эшлеклесе Роберт Мугаллимович Миңнуллинның (01.08.1948) тууына 70 ел.

4 август шагыйрь һәм профессиональ язучы, Татарстанның халык шагыйре Фәйзуллин Равил Габдрахмановичның (4.08.1943) тууына 75 ел.

5 август рус совет шагыйре В.И. Лебедев-Кумачның (5.08.1898 - 1949) тууына 120 ел.

17 август язучы, журналист, Татарстанның атказанган мәдәният хезмәткәре, Татарстанның язучылар берлегенең А. Алиш исемдәге премия лауреаты Вакыйф Вакилович Нуриевка (1958) 60 яшь.

20 август әдәби эсәрләр, театр өчен шигырьләр һәм пьесалар язучы чиновник, гаилә истәлекнамәләре иҗат итүче ладимир Александрович Соллогубның (20.08.1813 – 5.06.1882) тууына 205 ел.

21 август рус совет драматургы, «Торналар оча» фильмнарының 20 пьеса һәм сценарийлары авторы В.С.Розовның (21.08.1913 – 28.09.2004) тууына 105 ел.

23 август татар балалар язучысы, новеллачы, тәржемәче, публицист Исханова Ләбибә Фәизовнаның (23.08.1923 – 27.07.2010) тууына 95 ел.

29 август рус шагыйре, әдип һәм драматург В.Казаковның (29.08.1938) тууына 80 ел.

СЕНТЯБРЬ

8 сентябрь шагыйрь, әдип һәм публицист Р. Гамзатовның (8.09.1923 – 3.11.2003) тууына 95 ел.

9 сентябрь рус язучысы һәм фикер иясе Л.Н. Толстойның (09.09.1828 – 20.11.1910) тууына 190 ел.

9 сентябрь шагыйрь, балалар язучысы, тәржемәче Борис Заходерның (9.09.1918 -7.11.2000) тууына 100 ел.

11 сентябрь «Лейтенант нәсере» вәкиле Григорий Яковлевич Баклановның (Фридман) (11.09.1923 – 23.12.2009) тууына 95 ел. Әдәби эсәрләр һәм сценарийлар язган.

15 сентябрь Фронтвик-язучы Абдулла Алишның (1908-1944) тууына 110 ел.

21 сентябрь рус сатирик- шагыйре һәм дипломат А.Д.Кантемирын (1708 -1744) тууына 310 ел.

28 сентябрь 215 лет со дня рождения Проспера Мериме (28.09.1803–23.09.1870), французского писателя и переводчика.

28 сентябрь француз язучысы һәм тәржемәче Проспер Мерименың (28.09.1803 – 23.09.1870) тууына 215 ел.

28 сентябрь Надежда Андреевна Дурованың (псевдоним Александр Андреевич Александров) (28.09.1783–2.04.1866) тууына 235 ел. 1812 елгы Ватан сугышында катнашучы. А.С.Пушкин тарафыннан югары бәяләнгән «Кавалерияче-кызыккай» истәлекнамәләре авторы.

ОКТАБРЬ

7 октябрь татар язучысы Зифа Кадырованың (1958) тууына 60 ел.

9 октябрь Николай Владимирович Станкевичның (9.10.1813–7.07.1840) тууына 205 ел. Рус язучысы, шагыйрь, публицист, фикер иясе. Үз исеме астында күренекле язучылар, шагыйрьләр, тәнкыйтьчеләрдән торган фикердәшләр түгәрәген оештырган.

19 октябрь рус язучысы, журналист, очеркчы М. Осоргинның (Ильина) (19.10.1878 – 27.11.1942) тууына 130 ел.

24 октябрь совет язучысы, эдип, «Мәскәү-Әтәчләр» поэмасы авторы Венедикт Васильевич Ерофеевның (24.10.1938 – 11.05.1990) тууына 80 ел.

25 октябрь рус язучысы Г.И. Успенскийның (25.10.1843 – 6.04.1902) тууына 175 ел.

25 октябрь Татарстан Республикасының халык язучысы, РСФСРның танылган мәдәният хезмәткәре, Татарстанның Дәүләт премиясе лауреаты, тәржемәче, тарихчы, тел белгече Нурихан Садрильманович Фәттахның (Фәттахов) (25.10.1928–18.02.2004) тууына 90 ел.

НОЯБРЬ

5 ноябрь рус шагыйре, язучы һәм драматург М.М.Херасковның (5.11.1733 – 9.10.1807) тууына 285 ел.

5 ноябрь эдип, драматург М.П. Арцыбашевның (5.11.1878 – 3.03.1927) тууына 140 ел.

6 ноябрь Павел Иванович Мельниковның (Печерского) (6.11.1818 – 13.02.1883) тууына 200 ел. Этнографик

экспедицияләрдә катнашкан һәм югары сәнгатькә ия беллетристик язмалар калдырган. Эдип, публицист.

9 ноябрь рус язучысы, шагыйрь, публицист И.С.Тургеневның (09.11.1818 – 3.09.1883) тууына 200 ел.

20 ноябрь Татарстан Республикасының халык шагыйре Шәүкәт Галиевның (Идиятуллин Шаукат Галиевич) (20.11.1928 – 7.05.2011) тууына 90 ел.

21 ноябрь язучы һәм рәссам Николай Николаевич Воробьёвның (Богаевский) (21.11.1908 – 3.07.1989) тууына 110 ел. Дон казаклары турында шигырьләр язган.

23 ноябрь балалар эдип-язучысы, драматург Н.Носовның (23.11.1908 – 26.07.1976) тууына 110 ел.

28 ноябрь совет татар фантаст-язучысы, шагыйрь һәм драматург, журналист, сугыш хәбәрчесе Гадел Кутуйның (Гадельша Нурмөхәмәдович Кутуев) (1903-1945) тууына 115 ел.

ДЕКАБРЬ

1 декабрь рус совет язучысы, балалар әдәбияты классигы, «Денис хикәяләре» авторы В.Драгунскийның (1.12.1913 – 6.05.1972) тууына 105 ел.

5 декабрь күренекле рус шагыйре һәм дипломат Ф.И. Тютчевның (05.12.1803 – 27.07.1873) тууына 205 ел.

7 декабрь әдип, драматург, язучы- мөһажир, «рус-яһүд әдәбияты» вәкиле Семён Соломонович Юшкевичның (07.12.1868 – 12.07.1927) тууына 150 ел.

10 декабрь совет һәм Россияның татар язучысы, әдәбият белгече һәм мөхәррир Мөхәммәдиев Ринат Сафиевичның (10.12.1948) тууына 70 ел.

11 декабрь рус язучысы, драматург, шагыйрь А.И.Солженицынның (11.12.1918 – 3.08.2008) тууына 100 ел. «Иван Денисовичның бер көне», «Матрәнаның сарае », «Архипелаг ГУЛАГ» һ.б. эсәрләренең авторы. Нобель лауреаты (1970 ел).

12 декабрь кыргыз һәм рус әдибе, гади кешеләр турында язылган хикәяләр һәм романнар авторы Чыңгыз Айтматовның (12.12.1928 – 10.06.2008) тууына 90 ел.

13 декабрь рус язучысы, әдип, драматург В.Я.Брюсовның (13.12.1873 – 9.10.1924) тууына 145 ел.

15 декабрь совет фантаст-язучысы Север Гансовскийның (15.12.1918 – 6.09.1990) тууына 100 ел.

20 декабрь   Драматург   Хэй   Вахитның   (Вахитов
Габделхэй Каюмович) (1918-1978) тууына 100 ел.

Г. Камал исемендәге Татар дәүләт театры сәхнәсендә
куелган «Беренче мэхэббэт» драмасы өчен Г. Тукай
исемендәге Дәүләт премиясенә лаек булган.

24 декабрь   рус язучысы Юрий Данилович Гончаровның
(24.12.1923 – 20.02.2013) тууына 95 ел. Сугыш турындагы
эсэрләр яза башлаган, соңрак авыл темасына күчкән.

25 декабрь   совет һәм Россияның сатирик язучысы,
драматург һәм сценарист Аркадий Иосифович Хайтның
(25.12.1938 – 22.02.2000) тууына 80 ел. Россия
Федерациясенә халык артисты, СССРның Дәүләт
премиясе лауреаты.

2018 елда композиторларның юбилейлары

ГЫЙНВАР

9 гыйнвар   совет композиторы, рус жырының
тылсымчысы Эдуард Савельевич Колмановскийның (1923-
1994) тууына 95 ел. «Тормыш, мин сине яратам», «Руслар
сугыш булуын теләме?», «Елга ага», «Вальс турында

вальс» кебек танылган жырлар авторы. Кольмановский тыңлаучыларының зур мэхэббәтен казанган, ә аның «Алеша» жыры болгар шәһәре Пловдивада музыкаль билгегә әйләнгән. Композитор симфония һәм камера әсәрләре ижат итә, театр һәм кино өчен яза: музыкаль әкият «Белоснежка», «Денис хикәяләре», «Озын тәнәфес» фильмнары. СССРның халык артисты (1991), СССРның Дәүләт премиясе белән буләкләнә (1984).

24 гыйнвар австрия композиторы Готфрид фон Айнемның (1918-1996) тууына 100 ел.

ФЕВРАЛЬ

2 февраль совет композиторы, музыкант, укытучы һәм мәгърифәтче Михаил Фабианович Гнесинның (1883-1957) тууына 135 ел. Бөек һәм чын укытучы Гнесин дәресләренң композиция буенча үз методикасын барлыкка китергән, берничә буын музыкантлар тәрбияләгән. «Авраамның яшүсмерлек чоры» дигән тәмамланмаган опера, «Ил гизүче рыцарь жыры», жыр циклы «Жирән Мотель турында повесть»лар авторы.

2 февраль итальян композиторы Ренцо Росселлининың (1908-1982) тууына 110 ел.

10 февраль совет композиторы Матвей Исаакович Блантерның (1903 - 1990) тууына 115 ел. Массакүләм һәм сугыш жыры жанрында эшләгән. Бөек Ватан сугышы елларында «Сау булыгыз, шәһәрләр һәм өйләр», «Үч алу жыры», «Сугыш урманында» жырлары бөтен илне әйләнәп чыкты. Ә аның танылган «Катюша»сы итальян партизанның гимнына әйләнде. Соңгы елларда ижәт ителгән жырлар арасынан «Күчмә кошлар очалар», «Физкультурачы маршы» һ.б. аеруча билгеле. СССРның Дәүләт бүләге лауреаты(1946).

12 февраль америка композиторы Рой Харрисның (1898-1979) тууына 120 ел.

13 февраль рус жырчысы, ватан опера театры легендасы Федор Иванович Шаляпинның (1873 - 1938) тууына 145 ел. Мусоргский операсында Борис Годунов төркемен башкарган өчен дан казанган. Рус, француз, итальян төркемнәрен башкарган. Алар арасында: Фернандо («Трубадур» Дж. Верди), Мефистофель («Фауст» Ш. Гуно и «Мефистофель» А. Бойто), Сусанин («Иван Сусанин» М. И. Глинки). Шаляпин үзен опера жырчысы итеп кенә түгел, ә шулай ук драма актеры, башкаручы, берничә музыка

инструментында уйнаучы, укучы, рэссам, сын остасы буларак та күрсәтте.

14 февраль рус композиторы Александр Сергеевич Даргомыжскийның (1813 - 1869) тууына 205 ел. Рус музыкасы тарихына Даргомыжский реалистик сәнгаткә нигез салучыларның берсе булып килеп керә, вокал лирикага яңалык кертүче. Жәмгыятьтәге тигезсезлеккә каршы чыгу, халык арасындагы кешеләр язмышы белән кызыксыну – аның ижатының мөһим үзенчәлеге. Аның операсы холыкларның нечкә гәүдәләндерелеше белән аерылып тора. Романсларда һәм жырларда рэссамның тирән күзәтүчәнлеге, психологик күзәтү осталыгы күренә. А.С. Пушкинның «Су анасы», «Таш кунак» әсәрләренен операсын Даргомыжский булдырган. Ц. Кюи тарафыннан тәмамланган һәм Н.А. Римский-Корсаков тарафыннан оркестрга салынган.

20 февраль композитор, Россия Федерациясенен танылган сәнгат эшлеклесе Сергей Касторскийның (1948 - 2016) тууына 70 ел.

МАРТ

4 март Дирижер, композитор, скрипкачы Антонио Вивальдиның (1678-1741) тууына 340 ел.

13 марта 250 лет со дня рождения Карлоса Багера, композитора, органиста (1768-1808)

13 март композитор, органчы Карлос Багерның (1768-1808) тууына 250 ел.

15 март виолончельдә уйнаучы, дирижер, композитор Карл Давыдовның (1838-1889) тууына 180 ел.

18 март композитор, режиссер, телеведущий, Россия Федерациясенең халык артисты.

Геннадий Заволокинның (1948 - 2001) тууына 70 ел. Автоһәлакәттә һәлак булган.

20 марта композитор, Россия Федерациясенең халык артисты Александр Морозовның (1948) тууына 70 ел.

23 март дирижер, композитор, органчы, скрипкачы Франц Шрекерның (1878-1934) тууына 140 ел.

АПРЕЛЬ

1 апрель совет композиторы, Совет Армиясенен Краснознаменный жыр һәм бию ансамблен нигез салучы Александр Васильевич Александровның (1883-1946) тууына 135 ел. Александров СССР Гимнының музыка авторы булган, шулай ук В.И. Лебедев-Кумачның «Изге сугыш» сүзләренә көй язучы композитор буларак билгеле.

1 апрель рус композиторы, дирижер һәм пианист Сергей Васильевич Рахманиновның (1873-1942) тууына 145 ел. Аның музыкаль эсәрләре аһәңлелек һәм югары эмоциональлек сыйфатларын үз эченә алган. Мәсәлән, «Франческа да Римини» операсы. Рахманинов тарафыннан симфонияләр, фортепиано өчен дүрт концерт, фортепиано өчен этюд-рәсемнәр һәм романслар ижат ителгән. Бөек композиторның башка эшләре арасында фортепиано белән оркестр өчен «Прелюдия си-минор», «Паганини темасына Рапсодия» аерым игътибарга лаек. Бөек Ватан сугышы елларында Рахманинов АКШта берничә концерт биргән, барлык жыелган акчаны Кызыл Армия фондына тапшырган.

4 апрель композитор, РСФСРның халык артисты Сигизмунд Кацның (1908-1984) тууына 110 ел.

6 апрель композитор, СССРның халык артисты Вано Мураделиның (Мурадов) (1908-1970) тууына 110 ел.

8 апрель гитарист, композитор, Россия Федерациясенең танылган артисты Виктор Зинчукның (1958) тууына 60 ел.

19 апрель гитарист, композитор, жырчы, продюсер Алексис Корнерның (1928 - 1984) тууына 90 ел.

МАЙ

7 май немец композиторы, пианист, дирижер Иоганнес Брамсның (1833 - 1897) тууына 185 ел. Брамс симфония музыкасын булдыруда иң бөек шәһесләрнең берсе булып санала.

10 май дирижер, композитор Максим Шостаковичның (1938) тууына 80 ел. Д.Д.Шостаковичның улы.

11 май композитор Ирвин Берлинның (1888 – 1989) тууына 130 ел.

14 май дирижер, композитор Николай Стрельниковның (1888-1939) тууына 130 ел. Оперетта «Холопка».

22 май немец опера композиторы Рихард Вагнерның(1813 – 1883) тууына 205 ел. Вагнер опера концепциясенен реформаторы булган, операны тулысынча яңартылган сәнгать формасында күзаллаган һәм музыканың органик рәвештә яңгыравына омтылган, лейтматив кебек чаралар ярдәмендә шигъри сүзләр һәм сәхнә хәрәкәтләре элементлары булдырырга теләгән. Вагнер «Тангейзер», «Лоэнгрин», «Тристан и Изольда» операларның авторы булган. «Фестшпильхауз» опера театрына нигез салган. Р. Вагнерның «Кольцо Нибелунга» тетралогиясе галәмнең гүзәл әсәре буларак танылган. Композиторның соңгы эше - «Парсифаль» операсы.

22 май рус композиторы Никита Владимирович Богословскийның тууына 105 ел. Мастерның иншалары исемлегендә «Кәкре көзгеләр корольлеге» балет-әкиятә, берничә оперетта: «Дингез киң итеп жәелде», «Сирень бакчасында », «Мәскәүдә яз» һ.б. Богословский үзенен сәләтен симфоник жанрда күрсәтте. Аеруча аның «Василий Теркин» симфоник повесте танылган, «Өч ел син төшләремә кердең», «Кайда син, иртәнге таң» жырлары киң таралган.

25 май композитор, СССРның халык артисты
Анатолий Александровның (1888-1982) тууына 130 ел.

25 май композитор Моисей Феркельманның
(1908-1977) тууына 110 ел.

ИЮНЬ

5 июнь композитор Алексей Львовның тууына 220
ел. «Раббым, патшаны сакла» гимнына көйне ул язган.

6 июнь совет композиторы Арам Ильич
Хачатурянный (1903-1978) тууына 115 ел. Хачатурян
барлык музыкаль иншаларның нигезен яңадан төзегән
диарлек – формасын, мелодикасын, ритмикасын,
полифониясен. Ул музыканың методы һәм асылын
үзләштерү буенча романтик булган. Ул фажигә сферасында
да эшлэгән – «Икенче симфониядә сугыш», «Спартак»
балеты восстаниесендә жиңелү.

6 июнь композитор Юрий Мацкевичның (1908-
1976) тууына 110 ел. «Әйдә, иптәш, тартып жибәрик
берне!», «Көт мине һәм мин кайтам, ләкин бик тә көт!» һ.
б. Жырлар. 15 кинофильмның музыка һәм биш серияле
«Кызыл һәм кара» телефильмы авторы.

10 июнь совет композиторы Тихон Николаевич Хренниковның (1913-2007) тууына 105 ел. Композиторга зур танылуны кинофильмнарга язылган музыка алып килде. Бу - «Дуңгыз караучы һәм көтүче», «Сугыштан соң кичке сэгать алтыда», шулай ук «Тугры дуслар», «Гусар баллада», «Руслан һәм Людмила».

17 июнь композитор, органчы Шарль Франсуа Гуноның (1818-1893) тууына 200 ел.

24 июнь немец композиторы Гуго Дистлерның (1908-1942) тууына 110 ел.

ИЮЛЬ

6 июль немец композиторы Ганс Эйслерның (1898-1962) тууына 120 ел.

24 июль француз композиторы Адольф Шарль Аданның (1803-1856) тууына 215 ел. Үзенә эшләрендә композитор француз балетында романтик юнәлешне раслады: «Фауст», «Дунайның кызы», «Корсар».

АВГУСТ

8 август композитор, хоровой дирижер Дмитрий Васильев-Буглайның (1888-1956) тууына 130 ел.

13 август совет композиторы Модест (Манус) Ефимович Табачниковның (1913-1977) тууына 105 ел. Аның ижади мөмкинлекләре тулысынча Бөек Ватан сугышы елларында ачылды. Фронт юлларында композиторның Совет армиясе гаскәрендә һәм тылда танылу алган җырлары туды: «Әйдә, иптәш, берне тартып җибәрик », «Одессит Мишка», «Әни».

13 август композитор, пианист, РСФСРның халык артисты Леонид Николаевның (1878-1942) тууына 140 ел.

25 август дирижер, композитор Леонард Бернстайнның (1918-1990). (1913-2004) тууына 100 ел.

31 август композитор Владимир Энгелс (1908-1987) тууына 110 ел.

СЕНТЯБРЬ

3 сентябрь рус композиторы Александр Львович Гурилевның (1803-1858) тууына 215 ел. Аның ижатында иң мөһим урынны вокал лирикасы алып тора – күбесе халыкныкына әйләнгән сиксән сигез романс һәм җыр ижат иткән ул. Алар арасында стиле буенча көнкүреш романсына якин булган «Ана күтәрчен», «Йөрәк»,

«Карлыгач», «Аерылышу» жырлары бигрэк тэ зур танылу алган.

26 сентябрь америка композиторы Джордж Гершвинның (1898-1937) тууына 120 ел.

ОКТЯБРЬ

10 октябрь романтизм чорындагы итальян композиторы Джузеппе Вердиның (1813-1901) тууына 2015 ел. Джузеппе Верди итальян опера стилин иң югары драма тэасирендөгэ биеклеккэ күтэругэ иреште. Композиторның иң югары бэялэнгэн эсэрлэре булып «Аида», «Отелло» санала. Джузеппе Вердиның соңгы операсы «Фальстаф».

13 октябрь барда, композитор, сценарист Евгений Аграновичның (1918-2010) тууына 100 ел.

НОЯБРЬ

25 октябрь француз композиторы һәм пианист Жорж Бизенең (1838 – 1875) тууына 180 ел.

12 ноябрь рус композиторы Александр Порфирьевич Бородинның (1833-1887) тууына 185 ел. Бородинның ижади табигатенэ эпик киңлек һәм йомшак лириклык хас. Ул рус симфонизмына нигез салучыларның берсе булып

санала. Композиторның «Икенче симфония»се иң югары казанышына эйлэнде. Ул «Князь Игорь» операсы, «Йоклаучы князь кызы», «Дингез» баллада жыры, «Кечкенә сюита» пьесасын иҗат иткән.

14 ноябрь дирижер, композитор, укытучы, пианист Иоганн Непомук Гуммельның (1778-1837) тууына 240 ел.

24 ноябрь композитор, пианист Скотт Джоуплинның (1868-1917) тууына 150 ел.

ДЕКАБРЬ

10 декабрь композитор, органчы Оливье Мессинның (1908-1992) тууына 110 ел.

11 декабрь француз композиторы, дирижер, музыкаль язучы Гектор Берлиозның (1803-1869) тууына 215 ел. Берлиоз XIX гасырның беренче яртысында Франциянең иң бөек композиторы булган, рэссам-романтик. Үзенең иҗатында антиклықка, библия риваятьләренә мөрәжәгать иткән. Ул елларның аеруча монументаль эсәре «Троянцы» дилогиясе. Композиторның соңгы эсәре – У. Шекспирның «Көтмәгәндә күп тавыш» пьесасы буенча эшләнгән «Беатриче һәм Бенедикт»жомик операсы.

22 декабрь италян композиторы Джакомо
Пуччининың (1858-1924) тууына 160 ел.

2018 елда галимнәр, мәдәният һәм сәнгать хезмәткәрләренең юбилейлары

ГЫЙНВАР

6 гыйнвар Адриано Челентано үзенең юбилеен билгеләп
үтә. Аңа 80 яшь тула.

17 гыйнвар россия режиссеры, актер, укытучы, театр
теоретигы, халык артисты Константин Сергеевич
Станиславскийның (Алексеев) (1863-1938) тууына 155 ел.
Станиславский эшчәнлегә XX гасырда рус һәм дөнья
театрына шактый зур йогынты ясаган. 1898 елда В. И.
Немирович-Данченко Мәскәү Сәнгать театрына нигез
салган. А. П. Чехов пьесаларын сәхнәгә куйган: Тригорин
(«Акчарлак»), Вершинин («Өч кыз»), Гаев («Чия
бакчасы»); М. Горький пьесасында – Сатин («Иң аста»), И.
С. Тургенев пьесасында – Ракитин («Бер ай авылда») рольләрен уйнаган. Актерлык ижатының методологиясен,
образга керү техникасын, «Станиславский системасы»н
эшләгән.

23 гыйнвар музыкаль кинокомедия чыганаclarында совет режиссеры Григорий Васильевич Александровның (Мормоненко) (1903-1983) тууына 115 ел. 1934 елда Александров төп рольларда Л. Утесов һәм хатыны Л. Орлова булган «Күңелле балалар» музыкаль фильмын төшерүне тәмамлады.

30 гыйнвар совет, россия режиссеры, сценарист, комедиограф-эцентрик Леонид Иович Гайдайның (1923 - 1993) тууына 95 ел. РСФСРның халык артисты(1974). ВГИКны тәмамлаган. Сатирик комедия жанрында төп эшне башкарган. Тамашачыга аның аеруча «Бриллиант кул», «12 урындык», «Иван Васильевич профессия алыштыра», «Кавказ әсире», «Спортлото-82», «Ы операциясе» һ. б. Шурик мажаралары танылган.

ФЕВРАЛЬ

8 февраль бу датада Россия совет актеры В.В.Тихоновны (8.02.1928 – 4.12.2009) искә алачак, аңа 90 яшь булыр иде. Филмнары: «Кара колаклы Ак Бим», «Дүшәмбегә кадәр яшик әле», «Көтү залы», «Өстен мэхәббәт», «Язның унжиде мизгеле», «Кояштан арыганнар».

13 февраль рус жырчысы, ватанның опера театры легендасы Федор Иванович Шаляпинның (1873 - 1938) тууына 145 ел. Мусоргский операсында Борис Годунов партиясен башкарып танылган. Рус, француз, итальян репертуарлары партиялэрен башкарган. Алар арасында: Фернандо («Трубадур» Дж. Верди), Мефистофель («Фауст» Ш. Гуно и «Мефистофель» А. Бойто), Сусанин («Иван Сусанин» М. И. Глинки).

13 февраль рус актеры, режиссер, театр эшлеклесе Евгений Багратионович Вахтанговның (1883 - 1922) тууына 135 ел. Сәхнә сәнгате реформачысы актерның персонажның рухи яшәешенә тирәнтен үтеп керә белүенә басым ясаган: Бергерның «Дөнья бәйрәме» Гауптманның «Ташкын»ы. Вахтанговның соңгы һәм иң якты эше - К. Гоцциның «Принцесса Турандот» әкиятте буенча – импровизация һәм сүзсез тамаша элементлары белән эшлэнгән эксперименталь комедиясе. Дәүләт театры Е. Б. Вахтангов исеме белән аталган.

14 февраль физик һәм совет фәне мәгърифәтчесе Сергей Капица (14.02.1928 – 14.08.2012) үзенең 90 яшьлек юбилеен билгеләп үтәр иде.

20 февраль совет кинооператоры , кинорежиссер, сценарист, театраль укытучы Игорь Шатровның (20.02.1918 – 25.07.1991) тууына 100 ел.

МАРТ

17 март балет артисты, хореограф Рудольф Нуриевның (17.03.1938 – 6.01.1993) тууына 80 ел.

20 март голланд рәссамы Винсента Ван Гогның (1853 - 1890) тууына 165 ел. Аның натюрмортлары, портретлары һәм табигать күренешләре (800 дән артык картина һәм 700 дән артык рәсем): «Йолдызлы төн», «Каргалар бодай басуын өстендә», «Ирислар»

21 март рус жырчысы Вадим Алексеевич Козинның (1903-1994) тууына 115 ел. Романс һәм лирик жыр жанрында эшлэгән. Сәхнәгә 1920 еллар уртасында чыга, чегән жырлары һәм рус романсларын башкарган: «Калитка», «Томанлы иртә», «Минем учагым». Үз гомерендә 300 гә якын жыр язган.

28 март россия режиссеры, беренче «фильм-катастрофа»ны барлыкка китерүче Александр Наумович

Миттаның (Рабинович) тууына 85 ел. Аның Бөтенсоюз кинофестивалде бүлэгенә ия булган «Экипаж» фильмы бүгенге көнгә кадәр бик зур уңыш белән файдалана.

АПРЕЛЬ

4 апрель танылган жырлар авторы Илья Резник үзенең 80 яшьлек юбилеен билгеләп үтә.

4 апрель жырчы Михаил Шуфутинский үзенең 70 еллык юбилеен билгеләп үтә.

6 апрель итальян рәссамы, Бөек Тергезү чоры архитекторы Рафаэльнең (Раффаэлло Санти) - (1483 - 1520) тууына 535 ел. Рафаэльнең ижаты гармонияле камиллек идеалын гәүдәләндерә. Рәссам тарафыннан күпсанлы Мадонна образлары ижат ителде, якынча унбиш картина Мадоннага багышланган: «Мадонна яшеллектә», «Гүзәл бакчачы», «Секстинская мадонна» өстендә күп эшлэгән – анарда дини идеал һәм гадәти кешелеклелек сыйфатлары гажәп рәвештә бергә бәйләнгән.

23 апрель актер, СССРның халык артисты Георгий Вицинның (23.04.1918 – 22.10.2001) тууына 10 ел. «12

урындык»(1976), «Эшлекле кешеләр», «Бәхетле джентльменнар»(1971), «Бальзаминовның өйләнүе»,«Кавказ әсире»,«Берничә мэхәббәт тарихы»,«Ы» операциясе» һәм Шурикның башка мажаралары. Кино өлкәсендә 1945 елдан.

15 апрель актер, СССРның халык артисты Юрий Яковлевның (25.04.1928–30.11.2013) тууына 90 ел. Ул катнашкан фильмнар: «Анна Каренина» (1967), «Графиня де Монсоро», «Гусарская баллада» (поручик Ржевский), «Иван Васильевич профессия алыштыра», «Идиот» (1958, князь Мышкин), «Язмышның астыртын көлүе яки Жиңел пар белән!» (1975). 1952 елдан Вахтангов исемендәге театрда. Кино өлкәсендә 1956 елдан.

МАЙ

4 май россия һәм америка рәссамы, гротеск остасы Михаил Михайлович Шемякинның (1943) тууына 75 ел.

5 май немец философы, социолог, экономист, язучы, шагыйрь, сәяси журналист, жәмәгать эшлеклесе Карл Марксның (5.05.1818 – 14.03.1883) тууына 200 ел. «Коммунистик партия манифесты»н язуда автордашлык иткән Фридрих Энгельсның дустаны һәм

фикердәше.«Капитал. Сәяси экономия тәнкыйте» сәяси экономиянең классик фәнни эше авторы.

7 май Рәшид Габделваһапович Ваһаповның (7.05.1908 – 14.12.1962) тууына 110 ел. Татар жырчысы, татар музыка мәдәниятендә иң күренекле башкаручыларның берсе. Татар АССРының танылган артисты, Татар АССРының халык артисты.

).

13 май актер, режиссер, сценарист, СССРның халык артисты Фридрих Эмлерның (чын исеме һәм фамилиясе - Владимир Бреслав) (13.05.1898–12.07.1967) тууына 120 ел. «Бөек гражданин», «Ул Ватанын саклай» фильмнарында катнашкан.

25 май Вера Орлованың (25.05.1918–16.09.1993). 100 яшьлек юбилее. Актриса, РСФСРның халык артисткасы. Ул катнашкан фильмнар: «Агачлар зур булганда», «Сөеклеләрегез белән аерылмагыз», «Солдат Иван Бровкин».

ИЮНЬ

3 июнь балетмейстер, СССРның халык артисткасы Надежда Надеждинаның (3.06.1908 – 11.10.1979) тууына 110 ел.

8 июнь кинорэссам Борис Дуленковның (8.06.1918–30.05.1992) тууына 100 ел. Фильмнары: «Язның унжиде мизгеле»(1973), «Тын Дон».

12 июнь балерина, СССРның халык артисткасыМарин Семенованың (12.06.1908–9.06.2010) тууына 110 ел.

24 июнь актриса, СССРның халык артисткасы Марина Ладынинаның (24.06.1908–10.03.2003) тууына 110 ел. Фильмнары: «Сугыштан соң кичке сэгать алтыда», «Кубан казаклары», «Дунгыз караучы хатын һәм көтүче».

ИЮЛЬ

5 июль рус язучысы, рэссам-иллюстратор Владимир Григорьевич Сутеевның (1903-1993) тууына 115 ел.

8 июль үзенә 80 яшьлек юбилеен РСФСРның халык артисты Андрей Мягков билгеләп үтә. «Язмышның

астыртын көлүе », «Карамазов туганнар» һәм «Хезмэт романы»нда ул уйнаган рольләр бер генә буын тамашачысын таң калдырмый .

9 июль үзенң 80 яшьлек юбилеен Лия Ахеджакова (09.07.1938) билгеләп үтә. «Хезмэт романы», «Гараж» һәм «Күңел тарткан күкләр»дә уйнаган рольләр аңа халык мәхәббәте һәм танылу алып килде.

13 июль рус архитекторы Николай Леонтьевич Бенуаның (1813-1898) тууына 205 ел.

20 июль режиссер, Россиянең халык артисты Алексей Германның (20.07.1938–21.02.2013) тууына 80 ел. Фильмнары: «Егерме көн сугыштан башка», «Хрусталеv, машинаны».

АВГУСТ

5 август рус киноактрисасы Вера Васильевна Холоднаяның (1893 - 1919) тууына 125 ел.

8 август РСФСРның халык артисткасы Нина Меньшикованың (8.08.1928–26.12.2007) тууына 90 ел. Фильмнары: «Кызлар» (әни – Вера), «Дүшәмбегә кадәр күз күрер» (Светлана Михайловна).

12 август кинорежиссер, СССРның халык артисты Александр Ивановның (12.08.1898–20.08.1984) тууына 120 ел. Фильмы: «Күтәртелгән чирәм жире»

13 август Фредерик Сенгерның (13.08.1918–19.11.2013) тууына 100 ел. (инглиз биохимигы, ике мәртәбә Нобельбүләге лауреаты).

СЕНТЯБРЬ

1 сентябрь актер, Россия Федерациясенә халык артисты Сергей Гармашның тууына 60 ел. Фильмнары: «Анна Каренина,» (2009, Левин), «Биюче вакыты», «Каменская», «Кеше яши торган утрау» (Аллу Зеф).

28 сентябрь актриса, Россия Федерациясенә танылган артисткасы Вера Титованың (28.09.1928–25.03.2006) тууына 90 ел. Фильмнары: «Маша һәм Витяның яңа ел мажаралары» (Печка), «ШКИД Республикасы» (Марта), «Җирән гадел гашыйк» (Тавык – эни).

ОКТАБРЬ

10 октябрь «Стат киңәшчесе», «Өч мушкетер» и «Могжизачылар»да уйнаган рольләре аркылы тамашачыга

таныш булган Филипп Янковскийның (10.10.1968) тууына 50 ел.

25 октябрь 1938 елда актриса, РСФСРның халык артисткасы Тамара Семина туган. Фильмнары: «Мәңгелек чакыру тавышы» (1973, Анфиса), «Якшәмбе» (Катя Маслова), «Участок» (Зоя Павловна Синицина).

26 октябрь совет скульпторы Николай Андреевич Андреевның (1873-1932) тууына 145 ел.

НОЯБРЬ

1 ноябрь драматург, ТАССР, РСФСРның атказанган сәнгать эшлеклесе Риза Фахрутдинович Ишморатның (Ишмуратов) (1903–1995) тууына 115 ел.

2 ноябрь рус скульпторы Марк Матвеевич Антокольскийның (1843-1902) тууына 175 ел.

6 ноябрь рус скульпторы һәм рәсемчесе Михаил Иванович Козловскийның (1753-1802) тууына 265 ел.

16 ноябрь рус тарихчысы, хокукчы һәм социолог, публицист Константин Дмитриевич Кавелинның (16.11.1818 – 15.05.1885) тууына 200 ел.

20 ноябрь Россиянең совет киноһәм театры актеры, кинорежиссер, сценарист, укытучы һәм жәмәгать эшлеклесе Алексей Владимирович Баталовның (20.11.1928 – 15.07.2017) тууына 90 ел. СССРның халык артисты, Социалистик Хезмәт каһарманы, СССРның Дәүләт бүләге, РСФСРның бертуган Васильевлар исемендәге Дәүләт бүләге, Россиянең Дәүләт бүләге лауреаты.

24 ноябрь актриса, Россия Федерациясенең танылган артисткасы Наталья Крачковскаяның (кыз фамилиясе Белогорцева) (24.11.1938–3.03.2016) тууына 80 ел. Фильмнары: «12 урындык» (1971, мадам Грицацуева), «Иван Васильевич профессия алыштыра» (Ульяна Андреевна, Буншяның хатыны).

26 ноябрь совет рәссамы Юрий Иванович Пименовның (1903-1977) тууына 115 ел. «Яңа Мәскәү» иң танылган картиналарның берсе булып санала.

ДЕКАБРЬ

10 декабрь танылган россия тренеры Анатолий Тарасовның (10.12.1918 – 23.06.1995) тууына 100 ел. Хоккей буенча совет жыелма тренеры аны үз вакытында иң югары дәрәжәгә кадәр күтәрүгә иреште, нәкъ тә ул

эшлэгән вакытта тугыз ел буена совет хоккеистлары дөнья чемпионнары булдылар. Бу күрсәткеч рекорд кына булып калмыйча, әлегәчә аннан беркем дә өстен булмады.

12 декабрь Норвегия рәссамы Эдвард Мунканың (1863-1944) тууына 155 ел.

12 декабрь актер, режиссер, Украина ССРының халык артисты Леонид Быковның (12.12.1928–12.04.1979) тууына 90 ел. Фильмнары: «Сугышка бары «картлар» бара», «Максим Перепелица»

13 декабрь актер, СССРның халык артисты Ростислав Пляттаның (13.12.1908–18.06.1989) тууына 110 ел. Фильмнары: «Ташландык бала», «Язның унжиде мизгеле» (1973, пастор Шлаг).

21 декабрь рус рәссамы, балалар китаплары иллюстраторы Юрий Васильевич Копейконың (1933-2010) тууына 80 ел. Балалар классикасына рәсемнәр урнаштырган: А. И. Куприн «Ак пудель», Л. Н. Толстой, А. П. Чехов, Б. С. Житковның хикәяләре.

25 декабрь француз рәссамы Морис Утриллоның (1883-1965) тууына 80 ел.